

СВОБОДА ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ОДНЕ ІЗ ОСНОВНИХ ПРАВ РОБОТОДАВЦІВ

Обґрунтовано, що право на свободу об'єднання є одним із основних прав роботодавців, оскільки завдяки йому вони отримують реальну можливість для колективного захисту та обстоювання своїх законних інтересів

Ключові слова: Конституція України, право на свободу об'єднання, роботодавець, організації роботодавців.

Обоснованно, что право на свободу объединения является одним из основных прав работодателей, поскольку благодаря ему они получают реальную возможность для коллективной защиты и отстаивания своих законных интересов.

Ключевые слова: Конституция Украины, право на свободу объединения, работодатель, организации работодателей.

In the article reasonably, that a right on freedom of association is one of basic rights of employers, as due to him they get the real possibility for collective defence and defending of the legal interests.

Key words: Constitution of Ukraine, right on freedom of association, employer, organizations of employers.

Серед громадянських і політичних свобод людини одне з центральних місць посідає свобода об'єднань (асоціацій), яка реалізує право особи знаходити себе у тривалому і стійкому колективі однодумців. Свобода об'єднань (асоціацій), на думку П. Рабіновича і М. Хавронюка, «означає право на об'єднання громадян для спільних дій і досягнення спільної мети... Таке об'єднання є необхідним для людини, коли вона сама не в змозі вчинювати вказані дії або досягти бажаної мети»¹.

У міжнародному трудовому праві принцип свободи об'єднання вважається основоположним. Базову роль у цьому відіграють норми, закріплені в Міжнародному біллі про права людини, актах Міжнародної організації праці. Другу групу джерел складають норми, що містяться в регіональних угодах — Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод, Європейській соціальній хартії (переглянутій), Хартії співдружності про основні соціальні права трудящих.

Ст. 22 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає, що кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Ніхто не може бути примушений вступати в яку-небудь асоціацію. Користування правом на свободу асоціації не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, суспільного порядку, охорони здоров'я і моральності населення, для захисту прав і свобод інших осіб².

Основні правові засади свободи об'єднання у сфері праці закріплені в Конвенції МОП № 87 про свободу асоціації та захист права на організацію 1948 р., відповідно до ст. 2 якої свободу асоціації слід розуміти як право працівників і підприємців без якої б то не було причини створювати на свій вибір організації без попереднього на те дозволу, а також вступати до них за єдиної умови підлеглості їх статутам³.

Аналіз міжнародних актів дає змогу дійти висновку, що право на свободу об'єднання складається з таких елементів, як: права трудящих і підприємців вільно створювати організації і вступати до вже діючих або не вступати до них; права організацій трудящих і під-

приємців вільно здійснювати свою діяльність; права організацій трудящих і підприємців створювати національні федерації та конфедерації; права національних федерацій або конфедерацій засновувати міжнародні організації чи приєднатися до таких; права на ведення колективних переговорів з метою укладення колективних договорів; права на страйки.

Визначальною для ствердження свободи об'єднань громадян на національному рівні є ст. 36 Конституції України: «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей... Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом».

Згідно рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абз. 4 ст. 2, ч. 2 ст. 6, ч. 1, 2 ст. 10 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» свобода об'єднання означає, зокрема, правову і фактичну можливість добровільно, без примусу чи попереднього дозволу утворювати об'єднання громадян або вступати до них⁴. Ст. 1 Конституції України проголосила Україну демократичною, соціальною, правовою державою. Соціальна держава повинна забезпечувати розвиток і підтримку членів суспільства, громадських інститутів, у тому числі через цільове спрямування видатків «на загальносуспільні потреби» (ч. 2 ст. 95 Конституції України). Обов'язком правової держави є, зокрема, невтручання як у реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, так і в діяльність самого об'єднання, «за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» (ч. 1 ст. 36 Конституції України). Тим самим Конституція України встановила межі втручання держави в реалізацію права громадян на свободу об'єднання. П. 11 ч. 1 ст. 92 Конституції України передбачає, що виключно законами визначаються «асади утворення і діяльності... об'єднань громадян». Інші (що не є найзагальнішими) питання реалізації права на свободу об'єднання в громадянському суспільстві не підлягають державному регулюванню і мають вирішуватися на вільний розсуд його членів.

Загалом, свобода об'єднання, закріплена Конституцією, означає наявність у суб'єктів, вказаних нею, суб'єктивного права на вільне об'єднання⁵.

У промислово розвинутих країнах світу членами організацій роботодавців є як великі компанії, так і невеликі індивідуальні підприємства. Такі організації можуть функціонувати на локальному, регіональному, загальнонаціональному і міжнародному рівнях, і можуть належати до якоїсь однієї галузі або сектору⁶.

Головні функції організацій роботодавців зводяться до наступних: захист підприємництва і його іміджу, а в ширшому плані — ринкової економіки; представництво підприємців у трудових відносинах; надання послуг членам організацій. Як правило, характер представництва і послуг залежить від рівня, на якому відбуваються переговори з профспілками. Якщо вони ведуться на галузевому або загальнонаціональному рівні, а не на рівні підприємств, організаційна структура асоціації роботодавців неминуче набуває складнішого вигляду.

Об'єднання роботодавців відбувалося з урахуванням «логіки членства» й «логіки впливу». Перша передбачає, що цей процес був викликаний економічними потребами тієї чи іншої особливої групи роботодавців — галузевої, регіональної. Друга вказує на те, що об'єднання останніх — це результат відповіді на зовнішній вплив, тобто необхідність вести

діалог з урядом і профспілками. При цьому держава законодавчо встановила межі функціонування об'єднань роботодавців, визначивши відповідні вимоги щодо їхніх статутів⁷.

У постсоціалістичних країнах з їхніми традиційно централізованою економікою і державним контролем над трудовими відносинами такі організації починають з'являтися лише з середини 90-х років ХХ ст. у відповідь на тиск з боку профспілок, які вимагали від роботодавців ведення колективних переговорів.

Сьогодні намітилася тенденція до координації дій асоціацій роботодавців на наднаціональному рівні. Із цією метою було створено відповідні структури. Найбільш розвинута з них це Міжнародна організація роботодавців зі штаб-квартирою в Женеві, яка на сьогодні об'єднує національні конфедерації більше 100 країн. Головна її функція — представляти точку зору роботодавців в органах МОП. Там вона координує позиції роботодавців у нормотворчій політиці, соціальних аспектах міжнародної торгівлі та з інших обговорюваних питань.

В Україні однією з перших організацій підприємців стала Українська спілка промисловців і підприємців, яка була заснована в 1992 р. Це неурядова неприбуткова громадська організація, об'єднуюча промислові, будівельні, транспортні, наукові, комерційні та інші підприємницькі структури, що виробляють близько 80% внутрішнього валового продукту країни. УСПП має 29 регіональних відділень; 8 галузевих і декілька громадських організацій, серед яких Спілка юристів, Спілка економістів, Спілка інженерів та ін.

У 1998 р. з метою консолідації дій роботодавців щодо формування й реалізації узгодженої політики в соціально-економічній сфері, координування дій учасників щодо політики зайнятості, заробітної плати, соціального страхування, охорони праці, участі в переговорах з профспілками на національному рівні, делегування представників до Національної ради соціального партнерства, Національної служби посередництва і примирення було створено Конфедерацію роботодавців України.

24 травня 2001 р. національний законодавець на законодавчому рівні закріпив правове становище організації роботодавців, прийнявши Закон України «Про організації роботодавців»⁸. Цей законодавчий акт (згідно назви) визнає тільки таке утворення як організації роботодавців, однак змістовно регулює питання, пов'язані також із таким утворенням як об'єднаннями організацій роботодавців. Так, під організацією роботодавців закон розуміє громадську неприбуткову організацію, яка об'єднує роботодавців на засадах добровільності та рівноправності з метою представництва і захисту їхніх прав та інтересів, а під об'єднання організацій роботодавців — неприбуткову організацію роботодавців, яка об'єднує організації роботодавців на засадах добровільності та рівноправності з метою представництва і захисту прав та інтересів організацій роботодавців і роботодавців. Приймаючи це до уваги, О.Г. Серета вважає за доцільне змінити назву цього законодавчого акта на Закон України «Про організації роботодавців та їх об'єднання»⁹.

Метою організації роботодавців та їх об'єднання є представництво та захист законних інтересів роботодавців у економічній, соціально-трудоваї та інших сферах, у тому числі в їх відносинах з іншими сторонами соціального партнерства. Організації роботодавців створюються і діють за територіальною або галузевою ознакою і мають статус місцевих, обласних, республіканських, Автономної Республіки Крим, міжнародних, а об'єднання організацій роботодавців — за територіальною або галузевою ознакою, і мають статус місцевих, обласних, республіканських, всеукраїнських. Засновниками організації роботодавців можуть бути не менш, як 10 роботодавців певної галузі для заснування галузевої організації роботодавців. Засновниками об'єднання організацій роботодавців є організації роботодавців. Рішення про створення організації роботодавців або заснування об'єднання організацій роботодавців приймається відповідним установчим з'їздом (конференцією). Роботодавець може бути одночасно членом декількох організацій роботодавців. Організації роботодавців та їх об'єднання підлягають обов'язковій реєстрації в порядку, встановленому Законом України «Про об'єднання громадян»¹⁰.

Законом передбачено гарантії діяльності організацій (об'єднань) роботодавців. Держава зобов'язується забезпечувати додержання прав і законних інтересів організацій роботодавців та їх об'єднань; визнавати створені відповідно до закону організації роботодавців та їх об'єднання повноважними представниками інтересів їхніх членів у межах статусу та повноважень, закріплених їхніми статутами. Декларується незалежність діяльності організацій роботодавців та їх об'єднань від органів державної влади, органів влади АРК та органів місцевого самоврядування, професійних спілок, їх об'єднань, інших організацій найманих працівників, політичних партій та інших об'єднань громадян.

Забороняється будь-яке втручання перелічених органів та організацій у статутну діяльність організацій роботодавців та їх об'єднань, крім випадків, передбачених законами України. Крім того, Законом України «Про організації роботодавців» передбачені гарантії майнових прав організацій роботодавців та їх об'єднань, що необхідно для забезпечення захисту права власності цих організацій¹¹.

Узагальнюючи результати проведеного нами дослідження, можемо сформулювати підсумкові положення. Право на свободу об'єднання роботодавців є одним із основних прав людини та громадянина, оскільки завдяки йому громадяни держави отримують реальну можливість для колективного захисту та обстоювання своїх законних інтересів. Водночас забезпечення права на свободу об'єднання в сучасних умовах об'єктивно є не лише шляхом до підвищення рівня самоорганізації на загальноосупільному рівні, а й створює фундамент для розвитку в Україні повноцінного громадянського суспільства, яке може на рівних вступати у відносини з державною владою. Законодавчою основою забезпечення та гарантування роботодавцям права на свободу об'єднання виступають Конституція України, а також Закони «Про об'єднання громадян» та «Про організації роботодавців».

1. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2004. — С. 207. **2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права:** Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р. **3. Про свободу асоціації та захист права на організацію:** Конвенція МОП від 09.07.1948 р. — № 87. **4. Справа про молодіжні організації:** Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2001 р., №18-рп/2001 // Офіційний вісник України. — 2002. — №51. — Ст. 2310. **5. Конституція України.** Наук.-практ. коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; Ред.кол.: В.Я. Тацій (гол. редкол.), Ю.П. Битяк, Ю.М. Прошевой та ін. — Х.: Право; К.: Ін Юре, 2003. — 808 с. **6. World Labour Report 1994.** — Geneva, 1994. — Р. 44. **7. Труд в мире:** Трудовые отношения, демократия и социальная стабильность — 1997/98. — М.: Институт труда, 1998. — 288 с. **8. Про організації роботодавців:** Закон України від 24.05.2001 р., №2436-III // ВВР України. — 2001. — №32. — Ст. 171. **9. Серета О.Г.** Проблеми правового регулювання діяльності організацій роботодавців // Проблеми законності. — 2003. — Вип. 61. — С. 105. **10. Про об'єднання громадян:** Закон України від 16.06.1992 р., №2460-XII // ВВР України. — 1992. — №34. — Ст. 504. **11. Ніколайченко Г.М.** Проблеми представництва інтересів роботодавців в Україні // Форум права. — 2008. — №3. — С. 388-392.